

8. SNAHY O ZMĚNU OSUDU

Pavla Krajcová

1. ÚVOD

Osud je v čínské kultuře vnímán jako daný, určený dobou zrození člověka. Přesto může mít různé podoby naplnění a je možné jej pozitivním způsobem ovlivňovat a vědomě utvářet. Existuje mnoho způsobů, jak ovlivnit běh života, které obvykle vycházejí z lidového náboženství a kosmologických představ. Jsou založené na starověkých představách, ale přesto si vydobily své místo i v dnešní, moderní čínské společnosti. Patří mezi ně čínský horoskop sledující lidskou povahu a budoucnost, různorodé léčitelské a léčebné techniky a *fengshui* 风水 pracující s úpravou prostoru.

2. HOROSKOP

Mezi významné součásti čínské kultury patří čínský horoskop, který má kořeny ve starověku. Ovlivňoval a dodnes ovlivňuje mnoho aspektů života Číňanů.

V rámci čínského horoskopu se čas počítá na základě kombinací dvanácti a deseti abstraktních značek zvaných nebeské kmeny (*tiangan* 天干) a pozemské větve (*dizhi* 地支), které dohromady tvoří šedesátiletý cyklus. Tento systém počítání času byl zaznamenán už na nejstarších písemných památkách, věštebných nápisech na želvích krunýřích a lopatkových kostech hovězího dobytka.

Horoskop každého člověka sestává z osmi znaků (*bazi* 八字), které bývají označovány jako čtyři pilíře budoucnosti. Jedná se o hodinu, den, měsíc a rok narození. Osm znaků zaznamenávajících zrození člověka je vždy ovlivněno kosmickým časem znázorněným různými kombinacemi nebeských větví a pozemských kmenů. Pokud jsou v daném okamžiku kombinace nebeských větví a pozemských kmenů v souladu s osmi znaky jedince, má dotyčný člověk štěstí. Nesoulad naopak přináší smůlu.

Osud člověka, ač daný časem jeho zrození, se může naplňovat různými způsoby, konkrétní realizace osudu proto má své vlastní označení *yun* 运. Číňané se snaží s horoskopem a *yun* dále pracovat a pomocí magické manipulace *kaiyun* 开运, tedy rozvedením osudu, a tak uvést osobní znaky do co největšího souladu s nebeskými větvemi a pozemskými kmeny. Tímto způsobem vylepšují neblahé aspekty života či průběh jinak nepříznivého období.

Metod *kaiyun* je nespočet. Patří mezi ně prosté spojení se zemí skrze chození venku bos a dupání, cestování, či uspořádání prostoru pomocí metod *fengshui* 风水, při němž dochází k lepšímu toku energie proudící v okolí. Mnoho metod však pracuje s pěti prvky (*wuxing* 五行): kovem, vodou, dřevem, ohněm a zemí. Horoskop informuje člověka o tom, v jaké zastoupení a poměru se u něj tyto prvky nacházejí. Podstatné je mezi nimi vytvořit rovnováhu. Chybějící prvky je možné doplňovat například nošením barvy odpovídající danému prvku, přítomností čísla odpovídajícímu danému prvku v životě člověka (např. v telefonním čísle, v čísle bytu, aj.) a dalšími rozličnými způsoby (člověk s nedostatkem ohně jej může doplňovat skrze aromaterapii, jedinec postrádající prvek země skrze nošení krystalů apod.)

Stanovení horoskopu je považováno za důležité již u malých dětí, především u synů, protože poskytuje informace o povaze člověka, příznivých životních okolnostech, životních překážkách, šťastných a smolných obdobích i o vztazích. Díky těmto informacím je možné přijít na způsob, jak život dítěte vylepšit.

Mezi jednu z magických manipulací proto patří výběr jména založeného na teorii pěti prvků. Nerovnováha v jednotlivých prvcích se může vyřešit výběrem jména, které v zápisu obsahuje znak odpovídající danému prvku. Prvek je tímto způsobem doplněn do života dítěte.

Horoskop má vliv také na mnoho dalších životních oblastí. Lidé podle něj např. vybírají data vhodná ke konání obřadů a významných událostí, jakými jsou svatba, pohřeb, či stavba domu.

Kromě osmi znaků je důležitým aspektem horoskopu zvěrokruh. K systému pozemských větví je přiřazeno dvanáct zvířat, které za sebou následují v tomto pořadí: krysa, buvol, tygr, králík, drak, had, kuň,

ovce, opice, kohout, pes a prase. Zvířata se střídají ve dvanáctiletém cyklu, v němž jeden rok lunárního kalendáře náleží jednomu ze zvířat. Člověk narozený v roce určitého zvířete je údajně ovlivněn jeho charakteristikou a vykazuje určité povahové rysy.

Zvěrokruh má vliv i na vztahy lidí. Číňané si s jeho pomocí vybírají vhodného partnera. Podle zvěrokruhu je mezi znameními odlišná kompatibilita, proto není vhodné, aby lidé vytvářeli partnerské vztahy nahodile. Ke každému znamení je proto uveden výčet souznějících i nesouznějících znamení. Mezi partnery, kteří se obecně těší dobré charakteristice, patří např. jedinci narození v roce prasete, protože jsou údajně podporující, sdílní, mírní, láskyplní a oddaní. Raději zůstávají doma a těší se z rodinného prostředí, než aby chodili ven.

Velký vliv má horoskop i na dobu početí a porodnost. Přestože každé zvíře má své kladné i záporné vlastnosti, Číňané považují některá znamení za výrazně lepší než jiná. Nejoblíbenějším znamením je drak. Jedná se o jediné mytologické zvíře ve zvěrokruhu a věří se, že je symbolem štěstí a vitality a že dítě narozené v tomto roce přinese štěstí celé rodině. Ačkoliv jsou tyto děti podle horoskopu často domýšlivé a prchlivé, do vínku dostávají rovněž intelekt, energii, vášeň, ambice, odvahu a moc.

Mezi jedno z výrazně zavrhaných znamení naopak patří tygr. Taiwanci věří, že tygři mají tendenci zpochybňovat autority, a tak působit problémy sobě, svým blízkým a svému okolí, proto se chtějí vyhnout zrození dítěte v roce tygra.

3. LÉČITELSTVÍ

Stejně jako v jiných kulturách na světě existovali v čínské společnosti jedinci, kteří údajně měli schopnost komunikovat s nadpřirozenými silami. Jednalo se o šamany, čínsky obecně zvané *wu* 巫, jejichž působení bylo zaznamenáno již za dynastie Shang (17. až 11. století před naším letopočtem) na věštebných kostech.

Roli šamana mohl zastávat muž i žena. Jelikož se věřilo, že šaman dokáže ovládat duchy a cestovat do jiných světů, byl váženým členem společnosti a vykonával mnoho úkolů. Patřila mezi ně předpověď budoucnosti, komunikace se zemřelými, přivolání dobrého počasí, řešení rozepří, vybírání dat důležitých událostí či léčení.

Šaman může být považován za starověkého lékaře. K léčení obvykle využíval, stejně jako k výkonu jiných činností, rituál prováděný za zvuku bubnu, při němž byl uveden do transu. Běžně se věřilo, že nemoc vyvolává posednutí démonem, léčba proto měla formu exorcismu, při němž měl být z nemocného zlý duch vyhnán.

Šamanismus s příchodem moderní doby nevymizel. Šamani jsou proto stále přítomni v čínské společnosti a své techniky praktikují ve vesnicích i městech. Lidé je vyhledávají zvláště v situacích, kdy u nich selhávají konvenční metody léčby. Oblastmi, kde je šamanismus zvláště živý, jsou například Vnitřní Mongolsko a Taiwan.

Mezi tradiční způsoby léčby také patří léčení skrze médium (*tongji* 童乩). Zatímco šaman by měl mít přírodní síly do určité míry pod kontrolou, médium je jimi zcela ovládnuto a posednuto duchem (*shen* 神). Také se dostává do stavu transu, ale komunikuje v něm s bohy, aby získalo informace o nemoci a pokyny vedoucí k uzdravení. Pokyny, které uděluje, mohou zahrnovat modlitbu, nabídnutí obětin, nošení talismanů, aj. Jako příčina nemoci jsou médii také běžně označeni zlí duchové, médium se je však obvykle snaží spíše přesvědčit k odchodu skrze obětiny apod. Rozdíl mezi *wu* a *tongji* se díky použití transu stírá, někdy proto nejsou rozlišeni a jsou zahrnuti do stejné kategorie.

Další formy tradiční léčby jsou spjaty s myšlenkami čínské kosmologie, podle níž jsou všechny lidské bytosti, ale také všichni tvorové a věci na světě, tvořeny z energie zvané *qi* 气. Pokud jsou na jejím toku překážky, má to dle Číňanů negativní vliv na život a zdraví člověka.

Blokády v proudění energie *qi* se mohou nacházet mimo lidské tělo v prostoru, v němž se běžně pohybujeme, a způsobit lidem různé druhy nezdaru i nemoci. Věnuje se jim nauka *fengshui*. Její mistři zvaní *fengshui xiansheng* 风水先生 mohou pomoci člověku uspořádat jeho životní prostor tak, aby v něm *qi* volně proudila a podporovala život a zdraví.

Energie *qi* se však nachází i uvnitř lidského těla a i na jejím toku mohou vznikat překážky a tím nemoci. Energii *qi* je také možné posilovat a rozvíjet, díky čemuž existují jedinci s velkým množstvím této energie, kteří ji jsou údajně schopni předávat, nebo s ní manipulovat pouze skrze své vědomí. Skrze toto mentální a energetické působení mají možnost odstraňovat blokády v toku životní energie jiného člověka a uzdravovat ho. Takových jedinců však není mnoho, proto byly vytvořeny různé metody ovlivňující *qi* skrze fyzické působení.

Metodám fyzického ovlivnění proudu *qi* v lidském těle se věnuje tradiční čínská medicína (TČM), která se odlišuje od léčitelských technik, jelikož má vytvořený vlastní diagnostický i léčebný systém. Vychází z předpokladu, že lidské tělo je systém propojený fyzicky skrze krevní oběh, ale také energeticky skrze *qi*, které proudí drahami zvanými meridiány (*jingluo* 经络). Lidské orgány (*zangfu* 脏腑) mají vlastní energetickou dráhu, ale díky propojení na sebe vzájemně působí. Tento způsob léčby je proto nazýván holistickým, jelikož přistupuje k tělu jako jednomu propojenému celku. Metody, které tradiční čínská medicína užívá, jsou fyto terapie, akupunktura, baňkování, akupresura, masáž, cvičení, dieta aj.

4. FENGSHUI

Základy *fengshui* spočívají v čínské kosmologii, podle níž existuje energie *qi*, která stvořila celý vesmír, lidský svět i vše, co se v něm nachází. Dala vzniknout lidem, fauně, flóře i horninám a svět je dále ovlivňován jejím neustálým proudem a působením. Energie *qi* je pro člověka důležitá, protože její hromadění přináší užitek, zatímco přerušování a zablokování jejího toku přináší neblahé následky.

Fengshui (v doslovném překladu vítr, voda) pracuje s jejím prouděním a svůj název získalo díky víře, že vítr a voda unášejí proud životní energie *qi*. Ačkoliv navazuje na podstatně starší představy, jde o poměrně novou nauku, jejíž pravidla byla vytvořena až za dynastie Song (10. až 13. století). Jejím hlavním cílem je hromadit *qi* a zajistit tak člověku štěstí, prosperitu, plodnost i zdraví. Pomocí vhodného zasazení do krajiny se snaží vytvořit obydlí (*zhai* 宅), které vyhovuje živým i mrtvým.

V rámci *fengshui* se klade důraz na mrtvé. Ačkoliv již neexistuje jejich tělesná schránka, panuje přesvědčení, že lidské jednání, odehrávající se ve fyzickém světě, je ovlivňuje. Stav zemřelých se zpětně odráží v míře zdraví, blahobytu či plodnosti žijících lidí. Tento vztah vzájemného působení je vyzdvižen především mezi předky a jejich potomstvem. *Fengshui* se proto snaží vytvořit obydlí vhodné pro živé (*yangzhai* 阳宅), stejně jako ideální příbytek určený mrtvým (*yinzhai* 阴宅). Aby bylo zaručeno vytvoření vhodného obydlí, je obvykle třeba stavbu podřídít různým zásadám, které určí mistr *fengshui*.

Mezi obecné zásady patří, že nesmí docházet ke křížení komponentů, které zastavuje tok energie. Obytný dům, resp. areál, by měl ležet na severojižní ose. Vstup do budovy by se měl nacházet na jihu a doplňovat by ho měla cedulka se jménem majitele směřující k severu. Před obydlím by se měla nacházet řeka či jiná vodní plocha. V pozadí areálu by se měl ideálně nacházet kopec.

Pro hroby platí podobná pravidla. Při jejich výstavbě byla často věnována zvláštní pozornost kopcům, které mohly tvořit komponent v okolí hrobu, nebo mohly být jeho přímou součástí. Hrobky proto mohly být zasazené do svahu, nebo umístěné v podzemí s výše umístěnou nadzemní částí. Způsob výstavby hrobů běžně vycházel z předpokladu, že hrob by měl být podstatně trvalejší než obydlí živých a chráněn před přírodními živly.

Pravidla *fengshui* se vztahovala i na města. Jsou četná a mohou určovat i drobné detaily. Nauku o stavění mohli lidé čerpat z různých příruček. Mezi nejstarší patří technická Lu Banova kniha (*Lu Ban jing* 鲁班经),

kteřá nese jméno po patronu stavebnictví. Nauka *fengshui* je vykládána v různém pojetí, např. podle Tvarové či Kompasové školy.

Profese mistra *fengshui* s příchodem moderní doby nevymizela. Tito mistři jsou dodnes zvaní k účasti na důležitých projektech. Může mezi ně patřit výstavba města, vládních budov, či velkých sídlišť apod.

Na západě se *fengshui* označuje také pod pojmem geomancie, geomancie však v původním významu označovala věštění pomocí hlíny ve starověkém Římě. Tento termín tedy svým významem příliš neodpovídá a je zavádějící, některými odborníky proto není uznáván. Z *fengshui* jako praktiky se v západním pojetí vytrácejí myšlenky koexistence živých a mrtvých a naopak se mu často připisuje environmentální rozměr, který původně postrádalo. Stalo se módní záležitostí, díky čemuž západní trh zaplavil nespočet publikací, které se pod záštitou tohoto pojmu věnují vhodné úpravě interiéru především domácnosti, kanceláří apod.

Použitá literatura

Horoskop

Černá, Zlata a Olga Lomová, ed. *Hledání harmonie: Studie z čínské kultury*. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009.
Buke buzhi de 12 zhong kanyun fangfa 不可不知的12种开运方法. Lingxia wang 灵匣网 [online]. Dostupné z: <http://m.lnka.cn/fengshui/goodluck/4536-100.html>

Cima, Rosie. How the Chinese Zodiac Affects National Birth Rates. Priceconomics [online]. 24.2.2015 Dostupné z: <https://priceconomics.com/how-the-chinese-zodiac-affects-national-birth/>.

Scallan, Niamh. In Chinese astrology, the year of the dragon is the luckiest. The Star [online]. 23.1.2012. Dostupné z: https://www.thestar.com/life/2012/01/23/in_chinese_astrology_the_year_of_the_dragon_is_the_luckiest.html.

Wu, Shelly H. *Chinese Astrology: Exploring the Eastern Zodiac*. Newburyport: Red Wheel/Weiser, 2005.

Léčitelství

Bloomfield, Frena. *The Book of Chinese Beliefs: a Journey into the Chinese Inner World*. New York: Ballantine Books, 1983.

Jordan, David K. *Gods, Ghosts, & Ancestors: Folk Religion in a Taiwanese village*. Berkley: University of California Press, 1972.

Men, Jiuzhang; GUO, Lei. *A General Introduction to Traditional Chinese Medicine*. Boca Raton: CRC Press, 2009.

Myers, John T. *A Chinese Spirit-medium Temple in Kwun Tong: A Preliminary Report*. Hong Kong: Chinese University of Hong Kong, 1974.

Shamanism in China. Facts and details [online]. 6.2015. Dostupné z: <http://factsanddetails.com/china/cat3/sub14/entry-4318.html>.

Swartz, Marc J. and David K. Jordan. *Anthropology: Perspective on Humanity*. New York: John Wiley & Sons, 1976.

Fengshui

Eitel, Ernest J. *What Is Feng-Shui?: The Classic Nineteenth-Century Interpretation*. Chelmsford: Courier Corporation, 2012.

Meyer, Jeffrey F. Fengshui of the Chinese City. *History of Religions*, vol. 18, No. 2, 1978, p. 138-155.

Olivová, Lucie. *Tradiční čínská architektura*. Praha: Dokořán, 2008.

Wang, Fang. *Geo-Architecture and Landscape in China's Geographic and Historic Context: Volume 2 Geo-Architecture Inhabiting the Universe*. Berlin: Springer, 2016.

Literární ukázka

Pu Songling (1640–1715), Tanec duchů

Když v provincii Shandong někdo onemocní, bývá zvykem vyvolat duchy. Pozve se stará šamanka a je uvedena do ženské části domu. Šamanka tluče na kovový buben a přitom tančí tanec duchů.

Tento zvyk se stal velkou módou v hlavním městě. Mladé ženy z lepších rodin provádějí takové seance samy mezi sebou. Do vyzdobeného sálu přinesou masité pokrmy a pálenku a vše rozloží na stůl. Zapálí tolik svíček, že je světlo jako ve dne. Přizvaná šamanka si vykasá sukni a stojíc na jedné noze kýve se do rytmu tance, zatímco ji dvě společnice ze stran podpírají. Vyráží cosi, co není zaříkávání ani píseň, slovům není rozumět, ale jakýsi rytmus a melodii to má. Ostatní tlučou do bubnů, takže v tom hřmotu všechno zaniká, i hlas oné ženy. Náhle vztyčí hlavu, v očích má strnulý výraz, odstrčí své pobočnice, narovná se a vyskočí na sáh vysoko. Ostatní ženy v místnosti se roztřesou hrůzou a mumlají, „Praotec přichází na hostinu!“

V té chvíli svíčky zhasnou a vše zahálí naprostá tma. Tak všechny stojí mlčky ve tmě a nikdo nepronese slovo, a i kdyby, nebylo by slyšet, protože hřmot bubnů pokračuje. Až po několika minutách zvolá šamanka mocným hlasem jména prapředka a jeho choti. Tehdy se znovu zapálí svíčky a ona se s úklonou zeptá, jakou budoucnost vyjeví. Mísy a talíře na stole jsou teď úplně prázdné, vše z nich zmizelo. Ženy však sledují výraz šamančiny tváře, který napoví, zda se předkové hněvají nebo radují. Potom se postupně vypyávají a šamanka každé odpoví. Pokud by mezi nimi byla žena, která tomu všemu nevěří, duch to rozpozná. Ukáže na ni prstem a křičí, „Ty se mi vysmíváš? Nemáš vůči mně úctu? Raději si najdi kalhoty!“

Dotyčná na sebe pohlédne a opravdu, od pasu dolů je nahá. Kalhoty nejspíš najde viset na stromě před domem.

Podobné obřady provazují hlavně ženy z mandžuských korouhví. Radí se s duchy při sebemenších pochybnostech. Neustále k nim přijíždí šamanka v bohatém kostýmu, usazená na dřevěném tygru. V ruce drží kopí a předvádí různé taneční pózy. Vypadá tak bojovně, že ji oslovují jmény válečných bohů: Guandi, Zhang Fei anebo Yuan Tan. Kdyby nějaký uličník nahlížel při obřadu dovnitř, vystrčí šamanka kopí z okna ven a sebere mu čepici, zatímco všechny ženy a dívky dál poskakují po jedné noze jako husy bez klopytnutí či známky únavy.

(Pu Songling 蒲松齡, Tiaoshen 跳神. *Liaozhai zhiyi* 聊齋志異.)

Přeložila Lucie Olivová

Pu Songling (1640–1715), O geomancii

V Yizhou žil úředník jménem Song Junchu. V jeho domě se pěstovala geomancie, dokonce i ženy ve svých komnatách čtly geomantické příručky a byly s to porozumět jejich obsahu. Když zemřel starý pán, oba synové založili vlastní domácnost a každý se jal zjišťovat příznivé okolnosti otcova pohřbu. Jen co zaslechli o dobrém geomantovi, nezvažovali, kolik tisíc mil musejí překonat, a všemožně se snažili jej získat. A tak byly do obou domů zvány stovky geomantů, kteří pak denně vyjížděli do okolí a míjeli se na cestách, jakoby je najaly dva různé rody. Na obou stranách bylo nalezeno příhodné místo, kde – jak se odborně říká – „dříme bůvol“. To mělo potomkům jednoho přinést hodnost knížete, potomkům druhého zaručit postavení prvního ministra. Žádný z bratrů nechtěl ustoupit. Protože byli oba umínění, nejenže se spolu nedohodli, ale oba se pustili do stavby hrobky s ozdobnou balustrádou a barevnými zástavami a nepřestali, dokud nebyla hotova.

Když pak pohřební průvod dospěl na konečné rozcestí, bratři poručili sluhům, aby o tělo zápasili, jenže výsledek zápasu zůstal od rána až do večera nerozhodný. Všichni hosté mezitím odešli, také nosiči přendávali rakev s tělem z ramene na rameno a nakonec už byli tak znavení, že ji neunesli a položili vedle silnice. Jelikož se pohřeb nekonal, povolali bratři dělníky, aby postavili chýši a schovali rakev před větrem a deštěm. Starší bratr dal u silnice postavit příbytek, kam ubytoval hlídače, mladší bratr rovněž. Starší bratr postavil další příbytek, mladší také postavil další a za tři roky tam stála celá vesnice.

Až po letech bratři postupně zemřeli a teprve tehdy se obě švagrové začaly radit seznávše, že dřívější geomantické výklady se k sobě mají jako voda a oheň. Rozjely se na voze po kraji a zvolená místa prohlédly. Obě prohlásily, že nepřinesou štěstí a ve společné režii najaly jiné geomanty, aby určili vhodné místo. Každá nalezená lokalita se musela přesně zakreslit, aby v ženských komnatách mohly být posouzeny její klady a zápory. Denně byly předloženy stovky nákresů, ale pro titěrné nedostatky byly zamítnuty jako chybné. Až po deseti dnech ba více bylo konečně předloženo místo, které švagrové, poté co prostudovaly nákres, přijaly s radostným: „To by šlo!“ Mladší švagrová dodala, že „toto místo v brzké době zajistí rodu vojenský úřad“. A nastojte, tři roky po pohřbu se nejstarší vnuk stal velitelem okresu!

Autor neslýchaných příhod k tomu dodává: Geomant by měl mít vlastní metodu, ale když jí věří zaniceně, stává se fanatikem. Ani umíněnost, ani zápasy, ani rakev odložená u silnice neodpovídají principům synovské lásky. Což se v takové situaci dalo doufat, že pokračující zkoumání terénu zajistí štěstí synů a vnuků? Stojí za zmínku, že ryzí a důstojné řešení nakonec vzešlo z ženských komnat.

(Pu Songling 蒲松齡, Kanyu 勘輿. *Liaozhai zhiyi* 聊齋志異.)

Přeložila Lucie Olivová.

8.1 Převrácený znak štěstí

Znak pro „štěstí“ (*fu* 福) v názvu bistra je převrácený (čínsky *dao* 倒), otočený o 180 stupňů. Fráze „znak štěstí je převrácený“ (*fu dao* 福倒) je ovšem homofonní s frází „štěstí dorazilo, přišlo“ (*fu dao* 福到). Lze očekávat, že takto zapsaný nápis přinese podniku štěstí.

Foto: Lucie Olivová, Praha Nusle, 2013

